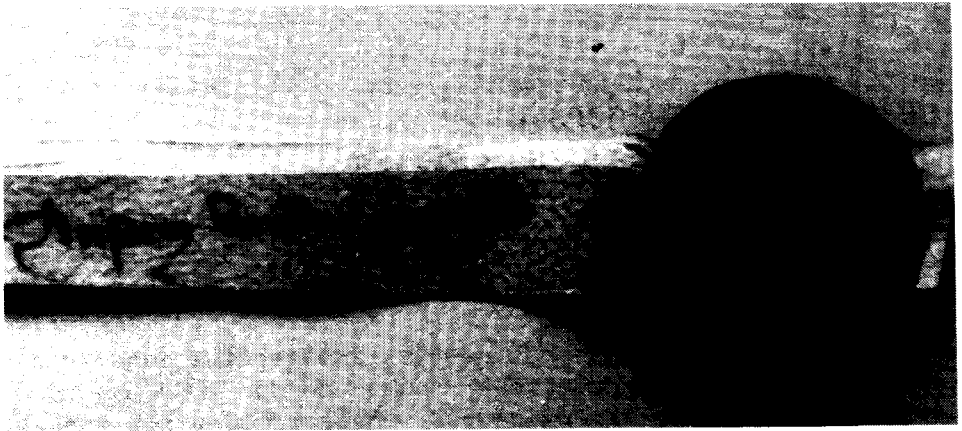

De eerste stamvaders uit de Gemertse familie Verhofstad

door Frans Verhofstad

Iedereen die een beetje ingewijd is in de geschiedenis van de familie Verhofstad(t) in Gemert, zal het bekend zijn dat er sprake is van tenminste twee verschillende stambomen. Of deze twee iets met elkaar te maken hebben is niet bekend. De meest bekende stamboom bevat de nazaten van Peregrinus Verhofstadt en Elske Strijbosch, die zich in de 17de eeuw in Gemert vestigden (1). Veel eerder -al in de 14de eeuw- worden in Gemert personen vernoemd die luisteren naar de naam Van der Hofstad. In latere geschriften gaat deze familie zich Verhofstad noemen.

Als de Duitse Orde in 1366 het hele Gemertse rechtsgebied in handen krijgt ten koste van de familie Van Gemert, worden ter bevestiging hiervan een aantal oorkondes opgemaakt. De overdracht gebeurde in tegenwoordigheid van met name genoemde leenmannen. Voor de Kommandeur zijn dat Evert Braecman, Ansem van der Hofstad van Ghemert en Heinric van den Boer. Ook in latere oorkondes waarin de Duitse Orde als rechtspersoon optreedt zien we Ansem, later ook wel Ansem Maes van der Hofstad, als getuigen optreden (2).

Van de zegels die aan deze oorkondes hangen zijn er enkele vrij goed bewaard gebleven. Het hier afgebeelde zegel is daar een voorbeeld van.

Het randschrift luidt: +S. ANCELMICI DCI VAN D'HOFSTAT
(S. van Sigillum = zegel van; DCI van Dicti = gezegd)
Ansem Maes van der Hofstad lijkt in Gemert te wonen, er wordt immers in 1366 nadrukkelijk vermeld "van Ghemert". Van de vader Maes (afgeleid van Thomas) is dat niet duidelijk, zodat Ansem Maes als de oudst bekende Van der Hofstad in Gemert beschouwd kan worden.

Stond er in Gemert een Hofstad?

Waar Ansem woonde en welke gronden hij van de Kommanderij in leen hield is niet bekend. Bij de voornaamste leengoederen en hun bewoners, zoals beschreven door Peter van den Elsen, wordt Ansem Maes van der Hofstad als leenman genoemd, maar niet als een bewoner van een "goed". Wel komt in 1383 voor: "Ansem Maessoen is man van een hoeve" en in 1387 heeft "Ansem Maessoen" samen met twee anderen twee bunder beemd op de Kemenade bij de Vondervoort in leen van de Kommanderij (3). Hoewel het niet direkt bewijsbaar is dat het hier om Ansem Maessoen van der Hofstat gaat, lijkt het wel aannemelijk. Hoogstwaarschijnlijk woonde hij in het gebied Boekent-De Mortel-Milschot. Op de eerste plaats was hij leenman van de Duitse Orde, waarvan veel goederen in deze omgeving lagen. Daarnaast worden de Van der Hofstat's tot ca. 1500 met name in deze buurt aangetroffen.

Anderzijds komt het in die tijd nog vaak voor dat iemands naam een aanwijzing is voor zijn woonplaats. Zeker als dat ging om een opmerkelijke hoeve of landgoed. Een groot deel van de familienamen is immers op deze wijze ontstaan. Van een leenman mag je aannemen dat hij op één of andere hoeve woonde. Misschien dat Ansem Maes op een leengoed woonde dat naar de naam "Hofstad" luisterde.

Een hoeve die de hofstad werd genoemd, was vaak de voornaamste hoeve van de leenheer. In Gemert zijn geen directe aanwijzingen bekend dat er inderdaad zo'n hofstad heeft bestaan.

Wel is bekend, dat het goed dat toebehoorde aan Diederik van Gemert, en dat gelegen was bij zijn Hooghuis, het Hofgoed werd genoemd. Het is mogelijk dat de tot dit goed behorende hoeve bekend stond als de Hofstad. In archiefstukken vinden we hiervan echter geen vermelding. Een andere mogelijkheid is dat Ansem Maes op de Hofstad van de Duitse Orde woonde. Deze Hofstad zou dan hetzelfde huis kunnen zijn als het Kommandeurshuis.

Een concrete aanwijzing voor een hofstad geven de schepenprotocollen in 1508, waarin melding wordt gemaakt van een erfpacht uit een halve akker op die Alde Straet, "die geheiten is die Hostat" (4). Heeft hier een boerderij gestaan met die naam, of gaat het slechts om een akker die ooit in pacht of eigendom is geweest van een Van der Hofstad.

Een andere mogelijkheid is natuurlijk dat een familie zich in Gemert heeft gevestigd, die de naam Van der Hofstad reeds droeg. Zowel uit het Hollandse als het Belgische Brabant zijn verscheidene families Van der Hofstad bekend (5).

De oudst bekende generatie Van der Hofstad

Een andere vraag is of deze Ansem Maes van der Hofstad ook broers en zusters had. Wat betreft eventuele broers is er een kleine aanwijzing. In het Poortersboek van Helmond worden vóór het jaar 1389 ingeschreven: Johannes filius Thome van der Hostat en Amelius filius Thome van der Hostat (6).

Deze Johannes kom ik verder niet meer tegen, Amelius (Melis) echter wel. Op 2 februari 1409 pacht Melis zoon van Maes van der Hostadt twee bunder beemd, behorende tot de hoeve Te Scarpenborgh en gelegen in de Nuwe beemt. De pachtsom be-

draagt twee mud rogge. Een maand later wordt in een andere akte over hem gezegd "Melis, zoon van wijlen Maes van der Hofstad". Hieruit kunnen we opmaken dat vader Maes inmiddels overleden is (7).

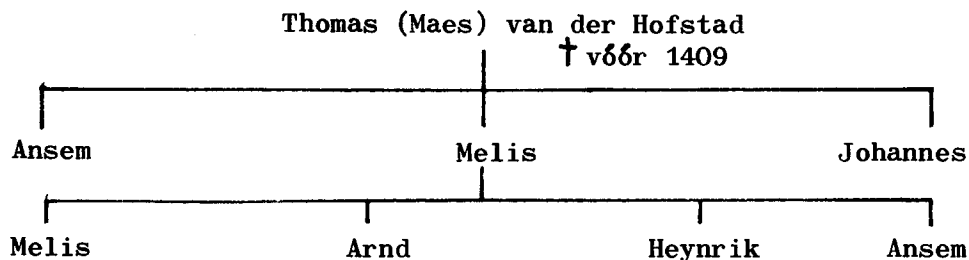
Dat er naast Ansem Maes ook een Melis Maes van der Hofstad in Gemert voorkomt, is zeker. Dat deze Melis Maes van der Hofstad dezelfde is als diegene die zich samen met zijn broer Johannes in Helmond liet inschrijven is niet met zekerheid te zeggen.

Tot 1416 wordt Melis Maes van der Hofstad als schepen van Gemert genoemd. Deze functie wordt daarna door zijn zoon Melis Meliszoon van der Hofstad overgenomen. Van 1416 tot 1422 komt hij regelmatig als schepen voor (8).

Behalve Melis Meliszoon blijken er nog drie broers te zijn en wel Ansem, Heynrik en Arnd, zoals op te maken valt uit twee schepenaktes uit het jaar 1421. Eén van 27 februari, waarbij Ansem en Heynrik, zonen van wijlen Melijs van der Hofstad de helft ven een erf pachten, geheten die Drybleye in de ban van Gemert. Het perceel was gelegen naast de straat naar Boekout, waar mogelijk de Oudestraat mee bedoeld wordt. De jaarlijkse pachtsom bedraagt 16 vaten rogge. De andere helft van "Die Drybleye" wordt gepacht door een andere broer, want op diezelfde dag wordt aan Arnd van der Hofstad zeven lopense zaailand verpacht, geheten Gylis Ecker en een erf geheten Die Half Drybleye tegen een pachtsom van twee mud rogge per jaar (9).

De genoemde Heynrik blijkt verder zo'n twintig jaar schepen te zijn geweest (1434-1454). In 1423 wordt bovendien nog een Cornelis van der Hofstad (zonder patroniem) als schepen genoemd. Van hem is verder niets bekend (10).

Uit de bovenstaande gegevens valt nu het volgende staatje te reconstrueren:

NOTEN:

- (1) Martien Verbruggen, Mis met drie Heren, Thomas, Jan en Servaas Verhofstadt, Busselke nr. 5, Gemert 1980.
- (2) Drs. H.M. Brokken en mr. W.M. Lindeman, Inventaris van het archief van de Kommanderij van de Duitse Orde te Gemert, 1249-1795, 's-Hertogenbosch 1977. (In de volgende noten afgekort tot KADO-Gemert). Het betreft hier de regesten met de nummers 42-45, 58, 61, 67 en 70.
- (3) Peter van den Elsen, Goederen van de Duitse Orde in Gemerts Heem jrg. 1980 nr. 4 en jrg. 1981 nr. 4.
- (4) RA'sHB, Rechterlijk Archief Gemert R99 fol. 149 ro, 1508.
- (5) Voor de Verhofstadt-ten in het Belgische Brabant zie noot 1. In het oude Peelland zijn, zeker vanaf de 12de eeuw, goederen bekend onder de naam "Hofstad". Over één van deze goederen wil ik hier even uitweiden. In het Kommanderij-archief wordt in een oorkonde van het jaar 1383 als getuige genoemd Stakenborgh van der Hofstad. Helaas is zijn zegel onder deze oorkonde verloren gegaan, zodat zijn voornaam niet blijkt, maar waarschijnlijk gaat het hier om Henricus Stakenborgh van der Hofstad, afkomstig van de familie Stakenborgh/Roover uit Peelland. (KADO-Gemert regest nr. 69). Voor verdere gegevens over deze familie Stakenborgh-Roover zie mr. C.H. Hanegraaf, Palma de Mallorca 1977: Genealogie en historische gegevens van de familie Hanegraaf. Tot slot kan hier gemeld worden dat er een Hofstad bekend is in St.-Oedenrode, Eersel, Lierop en onder Oisterwijk.
- (6) De Brabantse Leeuw, 1962, blz. 150, Poorters van Helmond.
- (7) KADO-Gemert regest nr. 157 en 158.
- (8) Inventaris van het archief van de Gemeente Gemert, Bijlage M, lijst van schepenen.
- (9) KADO-Gemert, regest nr. 184 en 185.
- (10) Zie noot 8.